

«The Bell Curve»: Er alle mennesker like?

Onsdag 3. juli 1996

EGIL BAKKE

Er vi villige til å akseptere forskjeller som skyldes at vi er forskjellige? Demokratiseringskampen, som gjaldt likestilling for de underprivilegerte, er kanskje ved veis ende. Egil Bakke omtaler en amerikansk bok som har vakt stor oppsikt. Budskapet er at det fins medfødte ulikheter i intelligens, og disse er avgjørende for hva vi oppnår i livet.

Den reformbevegelse, den demokratiseringsprosess som gjennom lang tid har foregått i Norge og i de fleste andre land, har vært en kamp mot det urettferdige samfunn.

Uretten besto ikke først og fremst i ulike levekår, selv om den skjeve fordeling selvsagt også skapte forbitrelse, men mer i at mange, faktisk de fleste, ikke fikk sjanser til å bruke sine evner. De ble stengt ute av nedarvede og lovbestemte rettigheter som var forbeholdt noen få.

Borgerskapets kamp mot adelen, almuens kamp mot de kondisjonerte, arbeiderklassens kamp mot borgerskapet, kampen for kvinnes frigjøring, har først og fremst vært en kamp for å få like sjanser i livet.

Det synes ikke uriktig å si at denne demokratiseringskamp er ved veis ende. Det gamle klassesamfunnet eksisterer ikke lenger. Fortsatt har vi riktignok forskjeller i inntekt og levekår, men dette er ikke et resultat av

” Mye tyder på at forskjeller skyldes noe mer fundamentalt: At vi har forskjellige evner, først og fremst intellektuelt ”

regler som skaper klasser eller gir varige privilegier.

Mye tyder på at de forskjeller som nå er i ferd med å vise seg, skyldes noe langt mer fundamentalt: At vi har forskjellige evner, først og fremst forskjellige intellektuelle evner.

Dette er temaet i en bok som Richard J. Herrnstein og Charles Murray utga i 1994, (*The Bell Curve, Intelligence and Class Structure in American Life*. The Free Press). Dersom det

er markerte intelligensforskjeller mellom folk, og dette er av betydning for hvordan vi vil lykkes i livet, så har den optimistiske fremtidsstro som demokratiseringsbevegelsen bygger på, fått et skudd for baugen.

Vi godtar ikke forskjeller som skyldes urettferdige regler. Nå må vi ta stilling til om vi vil akseptere forskjeller som skyldes at vi er forskjellige!

Alle vet at vi er forskjellig utrustet fra naturens side. Noen løper fortere enn andre, noen er gode på fotballbanen, og noen er mer intelligente enn andre. I en viss grad kan disse forskjeller rettes opp ved hard trening og innsats. De som i utgangspunktet ikke står så sterkt, kan derfor allikevel gjøre det bra. Motsatt vil mennesker med store naturlige ressurser

” Dette har vært et tabuområde i sosialvitenskapelig forskning. Vi har ikke ønsket å vite noe om det. Vi har klynget oss til likhetssyndromet, som i trass ”

kunne skusle disse bort.

Det som gjør Herrnsteins og Murrays bok til en bombe, er at forfatterne for det første påpeker at intelligens, kognitive evner, ikke er et gode som fordeler seg jevnt eller tilfeldig i befolkningen. Intelligens er en arvelig egenskap. Forskjellene vil sementeres og forsterkes som følge av at de intelligente gifter seg med hverandre, og det samme skjer i den andre enden av den kognitive skala. Krake søker make!

For det annet konkluderer forfatterne med at intelligens er den enkeltfaktor som mer enn noen annen bestemmer et menneskes sjanse for å lykkes i livet. Den sosialøkonomiske bakgrunn er naturligvis av viktighet. Er man født på solsiden, har man fått en god start i livet. Men langt viktigere er vedkommendes intelligens.

Er disse påstandene riktige, eller sannsynlige?

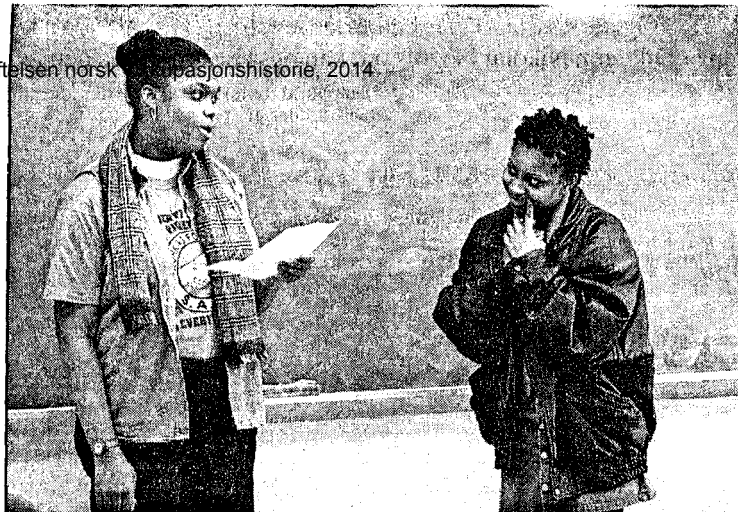
Dette har hittil vært et tabuområde i den sosialvitenskapelige forskning. Vi har ikke ønsket å vite noe om det. Vi har klamret oss til likhetssyndromet, som i trass. Vi er opplært til å mene at selv om noen barn er hvite og noen nesten blå, og meget forskjellige, så er det utenpå. Implikasjonen er at vi er like på innsiden.

Herrnstein og Murray legger frem et overveldende materiale som sier noe annet.

Sentralt står data fra NLSY (The National Longitudinal Survey of Labor Market Experience of Youth), som ble satt i gang i 1979.

Undersøkelsen omfattet opprinnelig over 12 000 mennesker i alderen 14 til 22 år. Disse er senere fulgt med sikte på å kartlegge hvordan de har klart seg. Undersøkelsen belyser deltager-

110501

AFROAMERIKANERE: Boken mener å kunne fastslå at de gjennomsnittlig hadde lavere intelligens enn hvite. Men store ulikheter i intelligens er avgjørende også for andre forskjeller i samfunnet.

nes bakgrunn, og omfatter psykometriske undersøkelser av deres intelligens.

Etter å ha testet sammenhenger mellom vellykkethet og forskjellige forklaringsfaktorer kommer forfatterne til den konklusjon at intet er så avgjørende som en persons kognitive evner, vedkommendes intelligens.

De som er svakest utrustet m.h.t. intelligens, tjener mindre enn andre, og er samtidig uforholdsmessig sterkt representert i gruppen fattige, i gruppen arbeidsløse, i gruppen ulykkesrammede, i gruppen kriminelle og generelt i gruppen av støttemottagere.

Da boken kom ut i USA, oppsto en kort, men voldsom debatt, fordi den uten omsvøp påpekte at afroamerikanerne gjennomsnittlig hadde en betydelig lavere intelligens enn hvite. Av denne grunn ble boken såvidt også

” Forfatterne hevder at forskjellsbehandling for å skape resultatlikhet ikke har hatt noen særlig effekt ”

omtalt i Norge.

Det som imidlertid er bokens hovedanliggende – at nedarvede intelligensforskjeller er en avgjørende faktor bak de forskjeller som danner seg i det demokratiske samfunn, også innenfor homogene etniske grupper – ble imidlertid ikke gjenstand for interesse eller debatt.

Forfatterne spør: «Hva skal vi gjøre med det dobbelte faktum at folk har forskjellig intelligens uten at de selv kan noe for det, og at intelligens betyr mye for hvor bra folk vil gjøre det?»

Forfatterne mener at den første forutsetning for å kunne «løse» problemet er å erkjenne dets eksistens. Selv

om vi hittil i stor grad har lukket øynene for det eller benektet det, kan man kanskje si at problemet indirekte er erkjent.

Fordelingspolitikken er iallfall til dels utformet med sikte på å oppnå det som kalles «resultatlikhet». Det er ikke nok å gi alle folk like sjanser, blir det hevdet, for noen vil klare å utnytte sjansene bedre enn andre! De «svake», det vil i praksis si de med svært lav intelligens, må etter denne politikk få fordeler i forhold til andre. De må få mer støtte, mer omsorg, lettere adgang til undervisning og arbeidsmarked.

Forfatterne hevder at amerikanske erfaringer viser at såkalte «affirmative actions» med sikte på å skape resultatlikhet, ikke har hatt noen særlig effekt.

Både i undervisningssystemet og i arbeidslivet er det i USA innført regler som gir fordeler til folk fra svake grupper, i første rekke afroamerikanere med dårlig sosioøkonomisk bakgrunn, bl.a. ved å senke de formelle kvalitetskrav for å bli tatt opp som elev eller for å bli ansatt.

For det første viser det seg at resultatet av slik særbehandling ofte er at de som slipper til, ikke klarer studiene eller jobben. Dessuten vil alle involverte vite hvem som har sluppet til på grunn av lempelig behandling. Det bidrar ikke til å opprettholde selvspekten hos dem som blir hjulpet.

Det er forøvrig klart at politikken har ført til kvalitetsforringelse på viktige områder av samfunnslivet. Spesielt politiet er i mange byer sterkt svekket etter å ha rekruttert søkere som ellers ikke ville blitt tatt opp i politistyrken.

Det har vært en viss tro på at de intellektuelle forskjeller skyldes dårlig ernæring, noe som spesielt rammer

svake sosialgrupper. Men obligatorisk skolefrokost og bespisningsprogrammer ellers synes ikke å ha hatt noen effekt på hvordan folk klarer seg i livet.

Forfatterne understreker at de opererer med fordelinger og gjennomsnitt. Det er ikke alltid slik at intelligente foreldres barn er intelligente. I gjennomsnitt vil de ligge over barn som har mindre intelligente foreldre.

Det kan vi ikke gjøre noe med, men vi må være klar over at det er betydelige individuelle variasjoner. Dette forhold må innvirke på politikkutformingen. Det er avgjørende at politikken, at samfunnets regler ansporer den enkelte til å gjøre sitt beste, til å utnytte de evner han eller hun har, evner som vanligvis vil være gode nok til at hver enkelt vil kunne gjøre fullgod nytte for seg på arbeidsmarkedet og ellers.

” Skattereglene må forenkles. Kompliserte regler er en fordel for de intelligente, men ofte en uoverkommelig barriere for de svake ”

Utjevningspolitikken og støttetiltakene må ikke føre til at de som kommer fra svake miljøer og er svakt utrustet, blir narret til å gi etter for sine svakheter.

Det viktigste tiltaket er allikevel, ifølge Herrnstein og Murray, å forenkle samfunnets spilleregler. Skattereglene må forenkles. Det må bli lettere å skaffe seg en inntekt man kan leve av. Kompliserte regler er en fordel for de intelligente, men ofte en uoverkommelig barriere for de svake.

Ekteskapets status må gjenopprettes, kriminaliteten må effektivt bekjempes. Det er de med lavest intelligens som mer enn andre trenger det faste holdepunkt i tilværelsen som et ekteskap er, og som lett blir kriminalitetens ofre.

Det må bli lettere å leve et «borgerlig liv». Samfunnet må innrettes slik at alle får en reell sjanse til å finne sin plass i livet. Fellesoppgavene må føres tilbake til lokalsamfunnet, som må få adgang til å løse dem etter sine egne forutsetninger. Det eneste som kan bidra til at forskjeller i intelligens ikke blir et nytt klasseproblem, er å snu politikken interesse vekk fra grupper og tilbake til enkeltmennesket. Oppgaven må være å få det enkelte menneske til å stå på, i sin egen langsiktige interesse.

Bare noen få er utvalgt til å beherske de mest krevende intellektuelle oppgaver. Ikke alle har marskalkstaven i sitt tornister. Men de fleste av oss kan gjøre en brukbar jobb.

Den politiske oppgave må være å skape et samfunn der vi får en sjanse til på en fornuftig måte å bruke de evner vi har.